

**ВИДАТКОВА КНИГА БАХМУТСЬКОЇ ЗАВОДСЬКОЇ КОНТОРИ
1757 РОКУ ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ КРАЮ**

Фонди центральних архівів України й Росії містять чимало матеріалів регіональної історії, ще не введених в науковий обіг у контексті історичного краєзнавства. В процесі комплектування фондів Артемівського краєзнавчого музею в 1960-90-х роках здійснювалося планове виявлення й копіювання архівних матеріалів з історії міста дореволюційного періоду (до 1919 р. Бахмут - повітовий центр Катеринославської губернії).

Серед інших матеріалів документальна колекція музею поповнилася фотокопіями *«Книги расходной по указам главной соляной конторы о денежной казне 1757 года»* [5]. Але інформаційні можливості цього джерела залишилися невикористаними в публікаціях місцевих краєзнавців 1990-2000-х років, присвячених історії Бахмута козацької доби [1; 2].

Видавкова книга займає 17 аркушів рукописного тексту (зі зворотом) і охоплює період з 11 січня до 28 листопада 1757 р., містить 34 датовані записи про грошові видатки, здійснені *«по указу и по определению Бахмутской заводской конторы»* (стандартний початок записів) [4]. Прибутки соляних промислів наприкінці 1750-х років становили понад 50 тис. крб. на рік [3, с.127]. Серед видаткових статей заводської контори першочерговою була виплата грошового жалування військовослужбовцям Бахмутського гарнізонного батальйону. Виплата здійснювалась регулярно, за кожну третину року. Гроші за дорученням батальйонної канцелярії отримував у заводській конторі комісар і скарбник батальйону поручик Іван Волинцев.

11 січня 1757 р. було виплачено грошове жалування за вересневу третину 1756 р. штаб-, обер- та унтер-офіцерам, капралам, рядовим і нестройовим Бахмутського батальйону, а також артилерійським служителям, усього 547 чоловікам, у сумі 777 крб. 94 3/4 коп. [4, арк.1].

Жалування за січневу третину 1757 р., виплачене 15 травня 636 військовослужбовцям, склало 732 крб. 20 1/2 коп., і додаткових на сіль 45 крб. 80 коп., разом 78 крб. 1/2 коп. За травневу третину 1757 р. було виплачено 15 вересня 576 чоловікам у сумі 785 крб. 44 коп. і додаткових 52 крб. 40 коп., разом 837 крб. 84 коп. За останню, вересневу третину поточного року гроші мали виплачуватися в січні наступного, 1758 р. [4, арк.9, 14].

Через того ж поручика Волинцева здійснювалися виплати жалування старшині й козакам Бахмутського кінного козацького полку. 1 лютого 1757 р. отримали за вересневу третину попереднього 1756 р. полковник - 39 крб. 30 коп., полковий писар - 6 крб. 71 коп., троє ротмістрів - 41 крб. 25 коп., двоє хорунжих - 18 крб., троє осавулів - 20 крб. 13 коп., 294 козакам повного жалування - 1972 крб. 74 коп., двом наново призначеним з 4 грудня - 1 крб. 49 1/4 коп., з 10 жовтня - 4 крб. 47 коп. Сума виплати всім 306 чинам козацького полку склала 2104 крб. 24 1/4 коп. [4, арк.4].

26 травня козаки Бахмутського кінного козацького полку отримали жалування за січневу третину 1757 р. Сума жалування полковника й старшин склала 120 крб. 73 3/4 коп. Повного жалування 289 козакам було виплачено кожному по 6 крб. 71 коп., разом 1939 крб. 19 коп. Новопризначені на службу козаки отримали неповного жалування 22 крб. 6 коп. Загальна сума жалування 308 чинам за січневу третину 1757 р. склала 2083 крб. 34 1/2 коп. [4, арк.9-9зв].

За травневу третину 1757 р. жалування Бахмутському кінному козацькому полку було виплачено 24 вересня. Незмінною залишалася кількість старшини та її жалування, козаків налічувалося 296 чоловік (сума жалування 1986 крб. 16 коп.). Загалом 307 чоловік, які служили в кінному козацькому полку, отримали жалування 2113 крб. 9 1/4 коп. [4, арк.15-15зв].

За особливими розпорядженнями виплачувалось жалування особам, які переходили з одного відомчого підпорядкування до іншого, як це трапилося зі службовцем Бахмутської провінційної канцелярії колезьким реєстратором Андрієм Павлицевим. 27 січня йому було виплачено жалування, недодане за час служби в козацькому полку полковим писарем і хорунжим: грошове - 34 крб. 24 коп., за муку - 19 крб. 85 коп. та за овес - 7 крб. 42 1/2 коп. [4, арк.4].

Присланому в Бахмутський батальйон за указом Військової колегії поручику Петру Андріанову 2 липня 1757 р. було виплачено грошового жалування за січневу третину (починаючи з 29 січня) 10 крб. 7 1/4 коп. та на денщика 95 1/2 коп., разом 11 крб. 2 3/4 коп. Новопризначеному до того ж батальйону солдатів Івану Прокову 26 вересня 1757 р. теж було виплачено гроші за січневу третину, 1 крб. 17 коп. [4, арк.10зв, 15 зв]. За окремим розпорядженням 12 вересня було сплачено жалування мушкетерам, визнаним нездатними до польової служби, загалом 8 крб. 94 3/4 коп. 28 листопада ще двом мушкетерам було видано жалування за травневу третину, разом 1 крб. 38 коп. Того ж дня відставному солдатів Бахмутського батальйону було виплачено жалування 58 1/2 коп. [4, арк.14, 17-17 зв].

Окремо сплачувалося жалування за померлих військовослужбовців їхнім родичам. У видатковій книзі збереглися записи про виплати за померлих солдатів Бахмутського батальйону Івана Богданова (28 січня, сума 70 коп.), сержанта Матвія Копшина (6 червня, 1 крб. 10 коп.), Єремія Десятова (13 листопада, 58 1/2 коп.), ротного писаря Михайла Матросіна (30 вересня, 1 крб. 25 коп.), артилерійського службовця Федора Наумова (6 червня, 56 1/2 коп.), ротмістра Бахмутського кінного козацького полку Кліма Гайворонського (29 липня, 10 крб. 40 1/4 коп.), козаків Осипа Шканьова (29 липня, 5 крб. 30 коп.), Овер'яна Гриньова (29 липня, 2 крб. 5 3/4 коп.), Василя Островерхова (13 вересня, 4 крб. 74 3/4 коп.), Івана Конотопського (13 вересня, 2 крб. 34 3/4 коп.), Дмитра Громова (26 вересня, 4 крб. 13 1/2 коп.) [4, арк.6, 10-10зв, 12, 13, 16, 17].

Серед інших видатків на утримання військових частин, розташованих у Бахмутській фортеці, варто згадати роздачу грошей на пошив взуття артилерійським служителям, здійснену 27 січня 1757 р. Кожному з 26 артилеристів видано по 60 коп. на чоботи та по 40 коп. на башмаки, та ще двом - лише по 60 коп. на чоботи, усього 27 крб. 20 коп. Виплата здійснювалась через сержанта гарнізонної артилерії Тита Бесова [4, арк.4зв].

Також на вимогу Бахмутської батальйонної канцелярії 13 березня було видано сержанту Титу Бесову 5 карбованців на взуття для майстрів, відряджених до Белгорода для навчання різним ремеслам: двом слюсарям, ковалеві, теслі, коліснику, кожному по карбованцю [4, арк.7].

Капітанові Василю фон Ліндемейсру, відрядженому від батальйонної канцелярії каптенармусом Степаном Носовим до міста Лубни за медикаментами було видано 21 березня прогонних грошей в обидва кінці 5 карбованців. Крім того, 30 березня було видано на вимогу Бахмутської батальйонної канцелярії майорові Василю Бабкіну прогонних грошей для поїздки до Москви 7 крб. 44 коп. Метою поїздки було придбання для потреб Бахмутського батальйону мундирів та амуніції [4, арк.7].

До нерегулярних витрат заводської контори можна віднести виплату з соляної суми, здійснену 17 вересня за ордером підполковника Телегіна й на вимогу інженер-генерал-майора Бібікова для Слов'яносербської комісії. Цалмейстеру Івану Челіщеву «под образом займа» було видано 340 крб. 44 коп. на виплату грошового жалування артилерійським служителям [4, арк.15].

Важливою статтею видатків заводської контори було постачання продовольства до Бахмутського гарнізонного магазину

для харчування військовослужбовців. 11 квітня бахмутському купцеві Івану Сухорукову за поставлені ним 700 чвертей житнього борошна (ціною по 1 крб. 10 коп. за чверть) та 43 чверті 6 четвериків крупи (ціною по 2 крб. за чверть) було сплачено, на додачу до попередньо виданих грошей, 457 крб. 50 коп. Замість купця розписався солеварський син Іван Терент'єв [4, арк.7зв].

10 травня було здійснено виплату президентові Бахмутського провінційного магістрату Василю Михайлову за постачання 1000 чвертей житнього борошна та 62 чвертей 4 четвериків крупи за тими самими цінами. На додачу до виданих раніше 408 крб. купець отримав ще 816 крб. 12 вересня було поручику Волинцеву було видано 50 крб. на придбання кулів для пересипки провіанту в Бахмутському гарнізонному магазині [4, арк.8, 14].

Ще однією турботою заводської контори були видатки на поточні ремонти у місті, які здійснювались із залученням найманих робітників. Навесні, 15 травня було видано прапорщику Бахмутського батальйону Хомі Шипілову для роздачі робітним людям за «городовую починку» зароблених грошей 200 крб. Згодом, 2 липня з тією ж метою було йому сплачено 500 крб., а у вересні - ще 150 крб. [4, арк. 9, 10зв., 16зв.].

15 вересня поручик Бахмутського батальйону Андріанов, що перебував на Українській лінії, прислав до заводської контори каптенармуса Івана Голубкова за половиною суми, яку належало сплатити за будівництво соляної комори. За цією вимогою було сплачено 120 крб. [4, арк.16зв].

Документ свідчить про наявність при Бахмутському батальйоні школи, де навчалося 40 учнів. 27 серпня 1757 р. було здійснено виплати на придбання школярам книжок (15 азбук по 5 коп., 5 часословів по 20 коп., 7 псалтирів по 70 коп. та ін.) та кам'яних дощок для письма, всього на суму 12 крб. 90 коп. Бахмутською заводською конторою також виділялися гроші на придбання одягу для школярів: на сорочки для 20 учнів старшого віку по 10 аршинів полотна кожному, для 20 середнього віку по 9 аршинів, на штани старшим школярам по 6 аршинів, середнього віку - по 5 1/2 аршинів, а також на краватки кожному по аршину полотна. Полотно на сорочки коштувало по 3 коп. за аршин, на штани - по 2 1/2 коп. за аршин. Крім того, школярів забезпечували взуттям - кожному по дві пари башмаків тупоносих німецьких із бляхою, для старших по 18 коп., для середнього віку по 15 коп. Полотна й взуття коштували 38 крб. 77 коп., а сума витрат на школу склала 51 крб. 65 коп. [4, арк.12зв-13].

Грошові виплати причтові Бахмутської соборної Свято-Троїцької церкви теж здійснювались із Бахмутської заводської контори два рази на рік. На початку року, 26 лютого, було видано протопопу з братією за попередні липневі півроку заслужених грошей і за провіант грошима 34 крб. 17 1/4 коп. Виплата була зроблена через батальйонного скарбника поручика Волинцева.

Іншим разом, 18 липня, сплачувалося заслужене за січневі півроку поточного 1757 р. Протопіп Іоанн Лук'янов, священник Іоанн Іванов та Никифор Александров отримали кожний грошима 14 крб. 85 коп., за борошно 4 крб. 81 3/4 коп. з осьмушкою, за овес 4 крб. 79 1/8 коп., тобто загалом по 24 крб. 46 коп. кожний. Дияконові Іоанну Михайлову було сплачено грошей 8 крб. 40 1/2 коп., за борошно 2 крб. 72 коп., усього 13 крб. 86 1/2 коп. Дячок Микита Барановський та паламар Степан Михайлов отримали кожний грошима 2 крб. 97 коп., за борошно 96 1/4 коп., за овес 95 1/2 коп., загалом по 4 крб. 88 3/4 коп. кожний. Виплати проскурниці Пелагії склали: грошима 2 крб. 97 коп., за борошно 64 1/4 коп., за овес 63 3/4 коп., разом 3 крб. 26 коп. [4, арк.4, 11-11зв].

Таким чином, видаткова книга Бахмутської заводської контори 1757 року дає уявлення про структуру видатків, які забезпечувалися за рахунок доходів від Бахмутських соляних заводів. Із соляних сум регулярно сплачувалося жалування військовослужбовцям Бахмутського гарнізонного батальйону та гарнізонної артилерії, старшині та козакам Бахмутського кінного козацького полку, бахмутському духовенству, робилися виплати родичам померлих солдатів та козаків. Фінансувалося також постачання провіанту до Бахмутського гарнізонного магазину, виділялися певні кошти на ремонтні роботи в місті, на потреби батальйонної школи.

1. *Котил О., Кравець Д.* Козаки на Дінці // Літопис Донбасу. №13. - Донецьк, 2005. - С.48-77.

2. *Татаринів С.И., Романенко О.В.* Бахмутские казаки. - Артемовск, 2008. - 68 с.

3. *Пірко В., Литвиновська М.* Соляні промисли Донеччини в XVII-XVIII ст. - Донецьк, 2005. - 136 с.

4. Артемівський краєзнавчий музей, ф.14, спр.5. Видаткова книга головної соляної контори (Фотокопії документів ЦДІАУК).

5. Центральний історичний архів України в м.Київ, ф.1805, оп.1, спр.162, арк.1-17зв.